

Eesti Pank
Bank of Estonia

EURO KASUTUSELEVÕTU ARUANNE

Mai 2007

SAATEKS

Eesti ühinemisel Euroopa Liiduga oli Euroopa ühisraha euro võimalikult kiire kasutuselevõtt nii meie soov kui ka kohustus.

Soov euro kasutusele võtta põhineb teadmisel, et euro toetab Eesti majanduse stabiilset ja kiiret arengut. Euro ei ole riigiasutuste ega rikaste ärimeeste projekt – eurost võidavad kõik, nii ettevõtjad kui ka eraisikud. Ehk on raske tajuda, mil määral mõjutavad euro peatse kasutuselevõtu ootused meie majanduslikku elujärge juba praegu, ent ometi naudivad euro-ootuse vilju nii laenuvõtjad kui ka paljud töö leidnud või palgatõusu saanud inimesed.

Euroala liikmeks saamine eeldab teatud majanduslike ja õiguslike tingimuste, Maastrichti kriteeriumide täitmist. Seetõttu arvas Eesti Pank Euroopa Liitu astudes, et Eesti võiks euro kasutusele võtta 1. jaanuaril 2007, kuid tehniliselt ka juba 2006. aasta keskel.

Tänaseks on euro kasutuselevõtt edasi lükkunud Eesti suhteliselt kiire hinnatõusu tõttu. Kiirenenud inflatsioon, mis on meie madalat hinnataset ja hoogsat majanduskasvu, aga ka maailma toormeturgude hinnaarengut arvestades üsna paratamatu, ei luba meil eurot kasutusele võtta enne 2011. aastat. See aga ei tähenda, et me euroalaga liitumise eesmärgi vahepeal unustame või ettevalmistused peatame.

Avalikkuses püsib loomulikult huvi selle vastu, millal siis euro tuleb. Seetõttu otsustas Eesti Pank hakata kaks korda aastas koostama euro kasutuselevõtu võimaluste ülevaadet.

Loodan, et käesolev euro kasutuselevõtu aruanne annab kõigile huvilistele ajakohast teavet euro-teema kohta ning on huvitav lugemine nii majandusspetsialistidele kui ka laiemale avalikkusele.

Andres Lipstok
Eesti Panga president

SISUKORD

SAATEKS	3
SISSEJUHATAV KOKKUVÕTE	6
1. EESTI VALMISOLEK EUROLE ÜLEMINEKUKS	7
1.1. Euroalaväliste ELi liikmesriikide vastavus Maastrichti kriteeriumidele	7
1.2. Hinnastabiilsus	7
Eesti inflatsioon vastab hinnastabiilsuse eesmärgile	8
Eesti ei täida lähiaastatel inflatsioonikriteeriumi	9
Inflatsiooni alandamise majanduspoliitilised võimalused	9
Inflatsioonikriteeriumi tõlgenduse ajakohastamisest	10
1.3. Pikaajaline intressimäär	12
1.4. Stabiilne vahetuskurss	13
1.5. Riigi rahandus	13
1.6. Euro kasutuselevõtu õiguslikud nõuded	14
1.7. Euro kasutuselevõtu ajastusest	15
2. EESTI AMETKONDADE KOOSTÖÖ EURO KASUTUSELEVÕTUKS	17
2.1. Eesti euro kasutuselevõtu riigisisese ettevalmistused	17
Riigisisene töökorraldus	17
Eesti Panga ettevalmistused	17
2.2. Euroteemaline teavitatus	17
2.3. Kuidas toimub Eestis eurole üleminek?	18
Kasutatud allikad	20
LISA: EESTIS EURO KASUTUSELEVÕTU PEAMISED PÕHJUSED	21
Euro kasutuselevõtu kasud	21
Euro kasutuselevõtu edasilükkamisest tulenevad ohud	21
Euro kasutuselevõtu edasilükkumisega seotud majanduspoliitilised väljakutsed	22
Eurole ülemineku põhjuseid ettevõtjate seisukohalt	22
Eurole ülemineku põhjuseid eraisikute seisukohalt	23
Lisas viidatud materjalid	23

SISSEJUHATAV KOKKUVÕTE

Eesti Pank kui Eesti raha hea käekäigu eest vastutav asutus soovib jagada avalikkusega Eesti Panga kasutuses olevat teavet Eesti valmisolekust üle minna Euroopa Liidu ühisrahale eurole ning tutvustada oma seisukohti. Sel eesmärgil hakkame igal aastal avaldama „Euro kasutuselevõtu aruannet“, mille täisversioon valmib aasta esimeses pooles ja täiendus aasta lõpus.

Euro võimalikult kiire kasutuselevõtmine on ja jääb lähiaastatel Eesti majanduspoliitika prioriteediks. Eurole üleminekut tuleb vaadata kui Eesti jaoks loomulikku arengut, sest Eesti majanduspoliitika põhialused on euroala omadega väga sarnased. Eesti on Euroopa Liidu väikese avatud majandusega ja konservatiivse eelarvepoliitikaga liikmesriik. Meie rahasüsteemi alus on valuutakomitee põhimõtted ja euro suhtes fikseeritud Eesti krooni vahetuskurss. Kõige selle tõttu naudid Eesti ettevõtted ja eraisikud juba praegu euroalaga liitumise ootuse hüvesid: peamiste väliskaubanduspartnerite valuuta stabiilset vahetuskurssi, tugevat finantssüsteemi, madalaid laenuintressimäärasid, kiire majanduskasvuga kaasnevat madalat tööpuudust ja sissetulekute kasvu. Eesti on euroalaga üha suurema lõimumise suunas liikunud kogu iseseisvusaja jooksul ning Euroopa Liiduga ühinedes võtnud ka kohustuse euro kasutusele võtta. Euroalast pikemaks ajaks väljajäämine ei ole Eesti jaoks mõistlik strateegia.

Euro kasutuselevõtu tehnilised ettevalmistused jõudsid 2006. aastal Eesti Panga, valitsusasutuste ja erasektori koostöös niikaugele, et lõpetati kõik tööd, mis otseselt ei sõltu eurole ülemineku tähtajast. Ka Euroopa Komisjoni hinnang euro kasutuselevõtu ettevalmistustele Eestis oli väga positiivne.

Eesti valitsuse ja Eesti Panga pingutustest hoolimata ei olnud Eestil 2006. aastal võimalik täita kõiki euroalaga ühinemise majanduskriteeriume. Nimelt ületas sügisel Eesti inflatsioonimäär (4,3%) lubatud maksimummäära (2,8%). Eesti-sarnases euroala elatustasemele kiiresti järelejäädvas ja avatud majanduses on 3–4protsendiline inflatsioonimäär küll kooskõlas hinnastabiilsusega, kuid euro kasutuselevõtu tingimuste senise tõlgenduse kohast madalat inflatsioonimäära ei ole Eestil lähiajal kerge saavutada. Lisaks peab Eesti euroalaga ühinemiseks jätkuvalt täitma ka eelarvepoliitika, vahetuskursi stabiilsuse ning madala intressitaseme kriteeriume.

Eesti Panga 2007. aasta kevadise prognoosi põhjal tuleb nentida, et euro kasutuselevõtt lükkub kaugemale kui 2009. aasta, sest Eesti inflatsioon ei lange enne seda märkimisväärselt alla 4%.¹ Eesti liitumine euroalaga on jätkuvalt oluline majanduspoliitiline eesmärk. Eesti Panga arvates on soovitatav teha olemasolevate prognooside ja „Riigieelarve strateegia“ põhjal inflatsiooni alandamise võimaluste täiendav analüüs. Arutada tuleb uue eeldatava eurole ülemineku kuupäeva seadmist – tõsi, praeguste prognooside põhjal saame euro kasutusele võtta kõige varem 2011. aasta jaanuaris. Igal juhul saab eurole ülemineku täpne kuupäev teatavaks vähemalt 12 kuud enne ühisrahale üleminekut, et riik ja erasektor saaksid ettevalmistused lõpetada.

Euroalaga liitumise edasilükkumine võib kaasa tuua riske. Siiski on Eesti usaldusväärne majanduspoliitika kinnistanud analüütikute ja rahvusvaheliste institutsioonide hinnangut, et kui euro edasilükkumine piirdub mõne aastaga, siis ei avalda see majandusele olulist mõju.

¹ Valitsuse kavandatavad maksumuudatused võivad inflatsiooni arengut veidi muuta.

1. EESTI VALMISOLEK EUROLE ÜLEMINEKUKS

Euroopa Liidu ühisraha euro kasutuselevõtt on Euroopa Liidu kõikide liikmesriikide kohustus.² Euroalasse kuulub praegu 13 Euroopa Liidu riiki.³ Teiste Euroopa Liidu riikide puhul hinnatakse regulaarselt, kas need täidavad euro kasutuselevõtu tingimusi – Maastrichti kriteeriume. 2006. aasta lõpus toimunud hindamine näitas, et Eestis on küll tugev riigirahandus, stabiilne vahetuskurss ja madalad intressimäärad, kuid me ei täida inflatsioonikriteeriumi. Suhteliselt kõrgena püsiva inflatsiooni tõttu ei ole Eestil võimalik täita euro kasutuselevõtu tingimusi ka 2008. ja 2009. aastal. Igal juhul saab eurole ülemineku täpne kuupäev teatavaks vähemalt 12 kuud enne ühisrahale üleminekut, et riik ja erasektor saaks ettevalmistused lõpetada.

1.1. Euroalaväliste ELi liikmesriikide vastavus Maastrichti kriteeriumidele

Ühisraha euro ja Euroopa Liidu ühtse rahapoliitika kasutuselevõtt eeldab teatud majanduslike ja õiguslike tingimuste täitmist. Kõnealused eeltingimused, tuntud kui Maastrichti kriteeriumid, on kirjas Euroopa Liidu lepingu artiklis 121 ja lepingule lisatud protokolli nr 21. Maastrichti kriteeriumide eesmärk on kindlustada Euroopa rahaliidu sujuv toimimine ja stabiilne hinnatase ühtse rahapoliitika abil. Need kriteeriumid nõuavad hinnastabiilsust ja madalat intressimäära, püsivat vahetuskurssi ning riigi rahanduse stabiilsust, samuti on tähtis sobiv õiguslik raamistik ühtse rahapoliitika kujundamiseks ja elluviimiseks.

Maastrichti kriteeriumide täitmist hindavad Euroopa Komisjon ja Euroopa Keskpank, koostades regulaar-

seid lähenemisarandeid. Nende põhjal edastab Euroopa Komisjon Euroopa Liidu ministrite nõukogule rahandus- ja majandusministrite koosseisus (ECOFINile) ja Euroopa Ülemkogule oma soovitus selle kohta, millised liikmesriigid on valmis ühinema euroalaga. Aruannetest leiavad huvilised ka kriteeriumide arvutamise meetoodika ning tõlgendamise nüansside selgitused.⁴

2006. aasta detsembris avaldatud lähenemisarannete põhjal osutus Eesti kõige paremini kriteeriumidele vastavaks riigiks: täidetud olid kõik tingimused peale inflatsioonikriteeriumi (vt tabel 1.1, kus värvilised lahtrid tähistavad kriteeriumi täitmist).

Eesti edu Maastrichti kriteeriumide täitmisel on majanduse avatusele ja stabiilsusele suunatud pikaajalise poliitika tulemus. Järgnevalt anname ülevaate Eesti sammudest kriteeriumide täitmiseks.

1.2. Hinnastabiilsus

- Vastavalt Euroopa Liidu asutamislepingule ei tohi riigi inflatsioonimäär ületada hinnastabiilsuse mõttes kolme kõige paremaid tulemusi saavutanud liikmesriigi keskmist rohkem kui 1,5%.

Hinnastabiilsust mõistetakse üldiselt kui inflatsioonimäära, mis ei mõjuta inimeste otsuseid toota, tarbida, investeerida ja säästa. Euroopa Keskpank tõlgendab euroala majanduse hinnastabiilsust kui inflatsioonimäära, mis on keskpikas perspektiivis 2% lähedal, kuid siiski alla 2%. Kiirelt areneva majandusega riikides võib tasakaaluline (ehk hinnastabiilsust mitte

² Erandid on Taani ja Suurbritannia, kellele võimaldati rahaliidu moodustamise põhimõtete kokkuleppimise ajal (1990. aastate alguses) valikuvõimalus, kas ja millal nendes riikides eurole üle minnakse. Hilisematele liitujatele (sh Soomele ja Rootsil) seda valikut ei antud.

³ Euroopa Liidu liikmesriigid jagunevad majandus- ja rahaliidus osalemise staatusest kaheks: täieõiguslikud majandus- ja rahaliidus osalejad (eurosüsteemi kuuluvad liikmesriigid) ning majandus- ja rahaliidus piiratud õigustega ehk erandiga osalejad (eurosüsteemi mittekuuluvad liikmesriigid).

⁴ Lähenemisaranded on Internetis kättesaadavad järgmistelt lehekülgedelt:

Euroopa Komisjon: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/convergencereports_en.htm

Euroopa Keskpank: <http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html>

Tabel 1.1. Euroopa Liidu liikmesriikide valmidus ühtne rahapoliitika ja euro kasutusele võtta (2006. aasta detsember)

Riik	Inflatsioon (2,8%)	Pikaajaline intressimäär (6,2%)	Vahetuskurs (sh ERM2)	Valitsussektori eelarve (kuni -3% SKPst)	Valitsussektori võlg (60% SKPst või alanev)	Seaduste ühilduvus
Eesti	4,3%	4,1%	jah (28.06.04)	+2,3%	4,5%	jah
Küpros	2,3%	4,1%	ei (02.05.05)	-2,3%	69,2% ↓	ei
Leedu	2,7%*	3,7%**	jah (28.06.04)	-0,5%	18,7%	jah
Läti	6,7%	3,9%	ei (02.05.05)	+0,1%	12,1%	ei
Malta	3,1%	4,3%	ei (02.05.05)	-3,2%	74,2% ↓	ei
Poola	1,2%	5,2%	ei	-2,5%	42,0%	ei
Rootsi	1,5%	3,7%	ei	+2,0%	50,4%	ei
Slovakkia	4,3%	4,3%	ei (28.11.05)	-3,1%	34,5%	ei
Sloveenia	2,3%*	3,8%**	jah (28.06.04)	-1,8%	29,1%	jah
Tšehhi	2,2%	3,8%	ei	-3,6%	30,4%	ei
Ungari	3,5%	7,1%	ei	-7,8%	61,7% ↑	ei

* Leedu ja Sloveenia aruande kirjutamise ajal (2006. a kevadel) oli inflatsioonikriteerium 2,6%.

** Leedu ja Sloveenia aruande kirjutamise ajal oli pikaajalise intressimäära kriteerium 5,9%.

ohustav) inflatsioonimäär olla ka kõrgem – näiteks Eestis 3–4%.

Eesti inflatsioon vastab hinnastabiilsuse eesmärgile

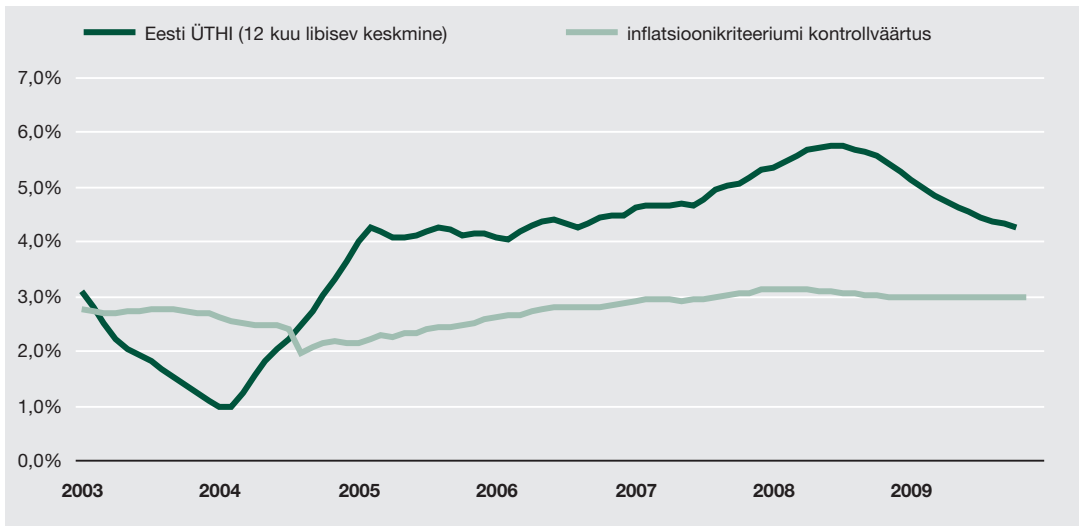
Maastrichti kriteeriumi kontrollväärtusega (eri aastatel 2,5–3,0%) võrreldes on Eesti inflatsioon olnud peaaegu kõikidel aastatel kõrgem. Ka 2006. aasta lähenemisaruannete koostamisel aluseks võetud hindamishetkel ei täitnud Eesti inflatsioonikriteeriumi: aasta keskmine inflatsioonimäär ulatus sügisel 4,3%ni.

Suhteliselt kiire inflatsioon tuleneb meie majanduse praegusest arenguetaapist, mida iseloomustavad madal hinnatase, kiire majanduskasv ja arenguga kaasnevad struktuurimuutused. Eesti sissetuleku- ja hinnataseme lähenemine Euroopa Liidu keskmisele kiirendab hinnatõusu Eestis, sest erinevuste vähendamiseks peavad sissetulekud ja hinnad – koos tootlikkusega – kasvama Eestis mõnevõrra kiiremini kui Euroopa Liidus keskmiselt. Samal ajal muutub Eesti hindade struktuur Euroopa jõukamate majanduste

omaga sarnasemaks: toimub nn Balassa-Samuelsoni protsess, mille raames väliskonkurenttsile avatud ja suletud sektorite tootlikkuse ning palga tasemed ühtlustuvad.⁵ Kuna suletud sektori tootlikkus Eestis erineb jõukamate majanduste omast vähem kui avatud sektori oma, siis on suletud sektoris oodata ka väiksemat tootlikkuse kasvu. Samal ajal tõusevad palgad suletud sektoris avatud sektoriga võrreldavas tempos. Tootlikkuse kasvust kiirem palgakasv aga toob kaasa suletud sektori hindade tõusu, mis kiirendab Eesti üldist inflatsiooni. See on olulisemaid põhjuseid, miks Eesti-sarnases kiire majanduskasvuga riigis on arenenud riikidega võrreldav hinnatõus pigem erandlik kui ootuspärane.

Maastrichti inflatsioonikriteeriumi täitmata jätmine 2006. aastal ei tähenda, et Eestil on sisulisi probleeme hinnastabiilsuse tagamisega. Stabiilse majandusarengu jaoks on oluline, et hinnatõus toimuks majanduses tervikuna kooskõlas tootlikkuse kasvuga. Sellisena mõistetuna ei ole Eesti hinnastabiilsus lähiaastatel ohus, kuid inflatsioonikriteeriumi täitmine jääb siiski vähetõenäoliseks (vt joonis 1.1).

⁵ Tavaliselt arvatakse avatud sektori hulka eksportivad majandusharud; suletud sektorisse kuuluvad jaekaubandus, tervishoid, haridus jne.

Joonis 1.1. Eesti ühtlustatud tarbijahinnaindeks (ÜTHI) ja inflatsioonikriteeriumi kontrollväärtus (%)

Allikad: Eesti Panga prognoos (kevad 2007), Euroopa Komisjoni prognoos (sügis 2006)

Eesti ei täida lähiaastatel inflatsioonikriteeriumi

Inflatsioonikriteeriumi täitmine oleks võimalik ainult juhul, kui kodumaise hinnatõusu surve lakkamisega samal ajal tekivad soodsad välistingimused. Näiteks võib tuua 2003. ja 2004. aasta, millal langesid kokku mitu inflatsiooni aeglustavat asjaolu: euro kallinemine, administratiivsete hinnatõusude puudumine, toidu-kaupade hindade odavnemine jne. Eesti Panga 2007. aasta kevadprognoosi kohaselt ei ole tõenäoline, et Eesti suudaks 2007.–2009. aastal täita Maastrichti inflatsioonikriteeriumi (eeldusel, et kriteeriumi tõlgendus jääb samaks).

Viimaste aastate kiire majanduskasv koos välise hinnasurvega on suurendanud Eesti inflatsiooni. Eesti Panga kevadprognoosi kohaselt ületab tarbijahindade kasv 5% taseme nii käesoleval kui ka järgneval aastal. 2007. aasta esimesel poolel mõjutavad inflatsiooni peamiselt kodumaised nõudlustegurid, teisel poolaastal lisandub mitu maksumuudatust.

Inflatsioon saavutab kasvulae 2008. aastal, millal hinnakasv võib hindade administratiivse tõstmise tõttu tõusta aasta arvestuses üle 5,5%, seda vaatamata alusinflatsiooni aeglustumisele. Inflatsioonisurve nõrgeneb 2009. aastal ning inflatsioonitempo alaneb 4,0–4,5%ni.⁶ Prognoosi kohaselt ei suuda Eesti Maastrichti inflatsioonikriteeriumi siiski täita. Euroopa Komisjoni sügisprognoosi põhjal püsib kontrollväärtus järgnevatel aastatel 3% lähedal. Pärast 2009. aastat on oodata Eesti inflatsiooni alanemist tasakaalus majandusarengule omase tasemeni (3–4%).

Inflatsiooni alandamise majanduspoliitilised võimalused

Eesti majandus- ja rahapoliitilised võimalused alandada tasakaalutasemel olevat inflatsiooni on üpriski piiratud. Valuutakomitee süsteemile tuginev rahapoliitika aitab tagada pikaajalise hinnastabiilsuse vahetuskursi stabiilsuse ning hinnatõusu ootuste pärssimise kaudu, kuid pakub vähem võimalusi

⁶ Eesti Panga kevadprognoos valmis enne, kui sai teatavaks valitsuse uus aktsiisimäärade tõstmise kava. Kui valitsus selle täies ulatuses ellu viib, võib inflatsiooni areng kujuneda veidi teistsuguseks.

inflatsiooni lühiajaliselt mõjutada. Ühest küljest ei osale valuutakomitee süsteemis tegutsev keskpank aktiivselt kodumaiste intressimäärade kujunemisel. Teisest küljest avaldab kitsendav rahapoliitika väikese avatud majandusega riikides sageli suuremat mõju hoopis jooksevkonto puudujäägile kui hinnakasvu tempole ning võimalused inflatsiooni otsustavalt vähendada ei pruugi ka mõne teise rahakorralduse puhul olla märgatavalt suuremad.

Riigisisese nõudluse suunamisel on fikseeritud vahetuskursi korral rahapoliitikast mõnevõrra tõhusam vahend riigi eelarvepoliitika, sest riik investeerib oma eelarvest ja panustab ka tarbimise kasvu. Samas on eelarvepoliitika võimalused väikese avatud majanduse tingimustes inflatsiooni lühiajalist heitlikkust vähendada samuti piiratud. Ka eelarvepoliitika mõju

võib pigem kanduda jooksevkonto puudujäägi vähenemisse kui inflatsiooni alandamisse.

Tasakaalutasemel olevat inflatsiooni võib teatud ajaks piirata aktsiiside või kaudsete maksude alandamine. Samal ajal ei vähenda sellised meetmed inflatsioonitempot pikemal perioodil ega pruugi seega tagada ka kriteeriumi jätkusuutlikku täitmist.

Eeltoodud asjaolud ei tähenda, et kitsendavast majanduspoliitikast ei oleks lähiaastatel Eesti majanduse jätkusuutliku arengu tagamisel kasu. Vastupidi, konservatiivne majanduspoliitika aitab vähendada majanduse ülekuumenemise ohtu ning sellega koos väheneb ka riigisisestest inflatsiooniteguritest lähtuv surve kiiremaks hinnakasvuks.

Inflatsioonikriteeriumi tõlgenduse ajakohastamisest

Maastrichti inflatsioonikriteeriumi tõlgenduse rakendamise tulemus on aastate jooksul kaugeenenud 1990. aastate alguses välja töötatud põhimõtetest, mille järgi hinnatakse Euroopa Liidu liikmesriigi valmidust osaleda majandus- ja rahaliidus. Käesolev tõlgendus ei arvesta Euroopa Liidu majanduspoliitilises raamistikus toimunud muutustega. Olulisim muudatus Maastrichti lepingu allkirjastamise ajaga võrreldes on praegu 13-liikmeline euroala, kus Euroopa Keskpang kujundab ühtset rahapoliitikat oma inflatsiooneesmärgist lähtudes. Ka on inflatsioonikriteeriumi tõlgendus uutele liituda soovijatele *de facto* suhteliselt rangemaks muutunud. Nende tegurite koosmõju võib tekitada olukorra, kus eduka majanduspoliitikaga liikmesriigil ei ole niipea võimalik euroalaga liituda.

Esiteks on tõlgendust, kus kriteeriumi kontrollväärtus põhineb kõigi Euroopa Liidu liikmesrii-

kide inflatsiooni arengul, majanduslikult raske põhjendada pärast euro kasutuselevõttu 1999. aastal. Euro tulekuga loodi ühtse rahapoliitika piirkond, mille madal inflatsioonitase (keskmiselt kuni 2% aastas) peaks olema eesmärk igale euroalaga liituda soovivale riigile. Praegu kasutusel oleva tõlgenduse tõttu on inflatsioonikriteeriumi kontrollväärtus aga alati sisaldanud mõne euroalavälise liikme inflatsiooni (vt tabel 1.2). Samal ajal võidakse euroalavälistes Euroopa Liidu liikmesriikides saavutada madal inflatsioon Euroopa Keskpanga omast erineva rahapoliitika rakendamisega (näiteks vahetuskursi mõjutamisega viisil, mis viib selle kallinemiseni euro suhtes, või iseseisva rahapoliitika mõne muu instrumendi rakendamisega), mis ei ole võimalik pärast ühisraha piirkonnaga liitumist.

Kriteeriumi kontrollväärtus peab Maastrichti lepingu järgi põhinema hinnastabiilsuse mõttes kolme parema liikmesriigi inflatsioonimäärade keskmisel. Tänapäevase tõlgenduse puhul arvutatakse kontrollväärtus **madalaimate inflatsiooni-**

määradega liikmesriikide inflatsioonimäärade keskmisena, mis iseenesest ei taga kontrollväärtuse pöhinemist **parima hinnastabiilsusega** liikmesriikide inflatsioonimääradel. Väga madalate inflatsioonimäärade põhjus on tavaliselt majanduslikest või poliitilistest muudatusest tingitud ühekordne ebasoodne mõju, mistõttu ei ole väga madal inflatsioon enamasti püsiv ega parim. Parima inflatsioonitaseme määratlus võiks olla lähedane Euroopa Keskpannga järgitavale hinnastabiilsuse eesmärgile: inflatsioon peaks keskmise aja jooksul jääma alla 2% või selle lähedale. Euroopa Keskpannga sõnastus näitab selgelt, et nullilähedast inflatsiooni ei peeta parimaks.

Teiseks on laienenud Euroopa Liidus suurenenud inflatsioonimäärade mitmekesisus, mis on muutnud inflatsioonikriteeriumi sama tõlgenduse jätkamisel uutele euroalaga liituda soovijatele suhteliselt rangemaks. Euroopa Liidu liikmesriikide madalamate inflatsioonimäärade ja euroala riikide keskmise inflatsioonimäära vahe on suurenenud (vt tabel 1.2), mis eeldab varasemast

suuremat hinnatasemetete ühtlustumist **enne** euroalaga liitumist.

Euroopa Liidu uute liikmesriikide hindamine Maastrichti kriteeriumide kohaselt (nn lähene-misarannete koostamine) algatas ka inflatsioonikriteeriumi tõlgenduse ajakohastamise arutelu liikmesriikide, Euroopa Komisjoni ja Euroopa Keskpannga vahel. Eesti Pank ja Vabariigi Valitsus osalesid 2006. aastal selles arutelus aktiivselt, toetades tõlgenduse ajakohastamist. Tõlgenduse muutmine aitaks vältida olukorda, kus inflatsioonikriteeriumist kujuneks uutele liikmesriikidele süsteemne takistus euroalaga liitumise kohustuse täitmisel, mis on sätestatud Euroopa Liiduga ühinemise lepingus. Nii riiklikul kui ka erasektori tasemel on pakutud erinevaid lahendusvõimalusi. Eesti Panga hinnangul peaks inflatsioonikriteeriumi tõlgendus olema senisest majanduslikult sisukam ja Euroopa Liidu lepingu põhimõtetega paremas kooskõlas. Käesolevaks aastaks on arutelud inflatsioonikriteeriumi teemal soikunud.

Tabel 1.2. Lähene-misarannete koostamisel aluseks võetud inflatsioonikriteeriumi kontrollväärtused

Aruande valmimise aeg	Madala inflatsiooniga riigid Euroopa Liidus (viimase 12 kuu keskmine hindade kasv)	Kriteeriumi kontrollväärtus	Euroala keskmine inflatsioon
1998 jaanuar	Austria (1,1%); Prantsusmaa (1,2%); Iirimaa (1,2%)	2,7%	1,5% ⁷
2000 märts	Rootsi (0,8%); Austria (0,9%); Prantsusmaa (0,9%)	2,4%	1,4%
2002 aprill	Suurbritannia (1,4%); Prantsusmaa (2,0%); Luksemburg (2,1%)	3,3%	2,5%
2004 august	Soome (0,4%); Taani (1,0%); Rootsi (1,3%)	2,4%	2,1%
2006 märts	Rootsi (0,9%); Soome (1,0%); Poola (1,5%)	2,6%	2,3%
2006 detsember	Poola (1,2%), Soome (1,2%), Rootsi (1,5%)	2,8%	2,2%

Allikad: Euroopa Keskpannga lähene-misarannet 1998–2006

⁷ 01.01.1999 euroala moodustanud riikide keskmine inflatsioon.

1.3. Pikaajaline intressimäär

- Riigi pikaajaline intressimäär ei tohi ületada kolme parema hinnastabiilsusega liikmesriigi keskmist intressimäära rohkem kui 2%.

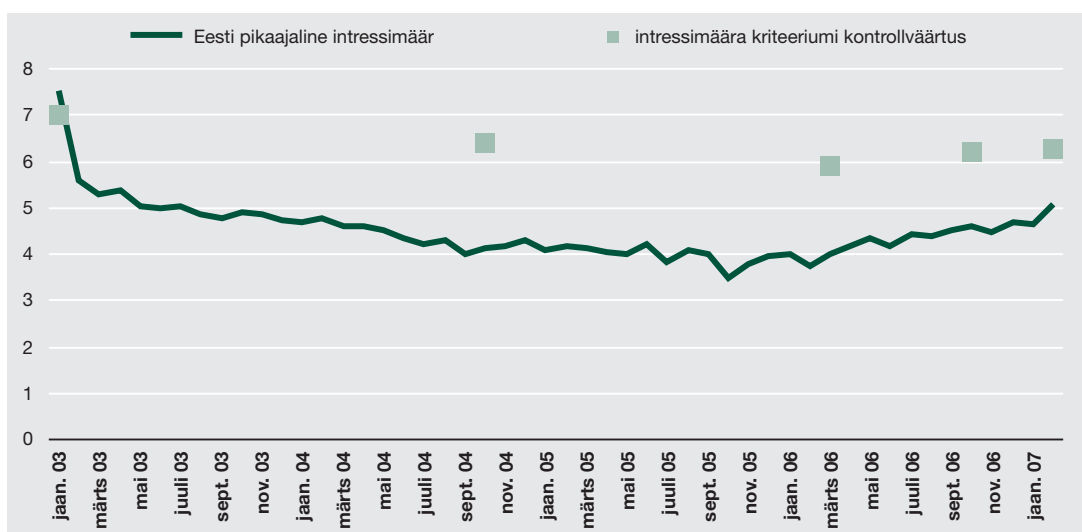
Pikaajaline intressimäär näitab, millised on ühtaegu turuosaliste ootused ja finantsturu lõimumistase. Madal intressimäär (mis hõlmab nii madala inflatsiooni ootusi kui ka madalat riskimakset) kajastab turuosaliste arusaama, et selle majanduse areng on ka tulevikus stabiilne.

Pikaajaline intressimäär on Eestis olnud küll suhteliselt madal, kuid Eesti näitajat ei saa otseselt võrrelda teiste liikmesriikide näitajatega, sest valitsuse pikaajaliste kroonivääringus võlakirjade asemel arvatatakse see erasektorile antud pikaajaliste kroonilaenude põhjal. See erisus viitab tõsiasjale, et Eestis ei ole pikaajaliste kroonivõlakirjade turgu kahel põhjusel. Esiteks ei ole Eesti valitsusel konservatiivse eelarvepoliitika ja kiire majanduskasvu tõttu vaja kroonivõlakirju emitteerida. Teiseks on Eesti finantsturg väga tihedalt lõimunud

Põhjamaade turuga, kust meie ettevõtetel on võimalik vahendeid kaasata kroonivõlakirju emitteerimata.

Eesti pikaajalise intressimäära näitaja töötati välja Eesti Panga, Euroopa Komisjoni ja Euroopa Keskpanka koostöös 2004. aastal. (See põhineb kuni viieaastase tähtajaga kroonilaenude intressimääradel.) Eesti Pank edastab seda Euroopa Komisjonile ja Euroopa Kesk pangale põhimõttel, et seda kasutatakse seni, kuni see on parim võimalik pikaajalise intressimäära indikaator Eestis. Samal ajal eeldaks intressinäitaja muutmine olulisi muutusi Eesti finantskeskkonnas, mida Eesti Pank ei prognoosi. Üks selline muudatus võiks olla valitsuse loobumine tasakaalus eelarve põhimõttest. Teine põhjus võib olla pankade soov hakata euro kasutuselevõtu ootustele vaatamata väljastama pikaajalisi kroonivõlakirju.

Euroopa Komisjoni 2006. aasta lähenemisaruande hinnangu kohaselt võib praegu kasutatava intressinäitaja ja finantssektori üldise analüüsi põhjal arvata, et Eesti täidab intressimäära kriteeriumi (vt joonis 1.2). Euroopa Keskpank ei ole seda intressinäitajat

Joonis 1.2. Eesti pikaajaline intressimäär ja intressimäära kriteeriumi kontrollväärtus (%)

Allikad: Eesti Pank, Euroopa Komisjoni lähenemisaruanded

seni lähenemisaruannetes kasutanud, tuginedes oma hinnangus üldisele finantskeskkonna analüüsile. Samal ajal märgivad mõlemad hindajad, et meie majandusarengu stabiilsus (mida näitab pikaajaline intressimäär) sõltub tugeva majanduspoliitika, eelkõige majandustsükli arvestava eelarvepoliitika jätkamisest.

Nii Euroopa Komisjon kui ka Euroopa Keskpank on märkinud, et Eesti krooni vahetuskurss ei ole kogunud ERM2 raames mingeid pingeid. Lisaks on Eesti täitnud oma (ühepoolset) lubadust säilitada krooni kurss euro suhtes nullprotsendilise kõikumisvahemikuga (vt joonis 1.3).

1.4. Stabiilne vahetuskurss

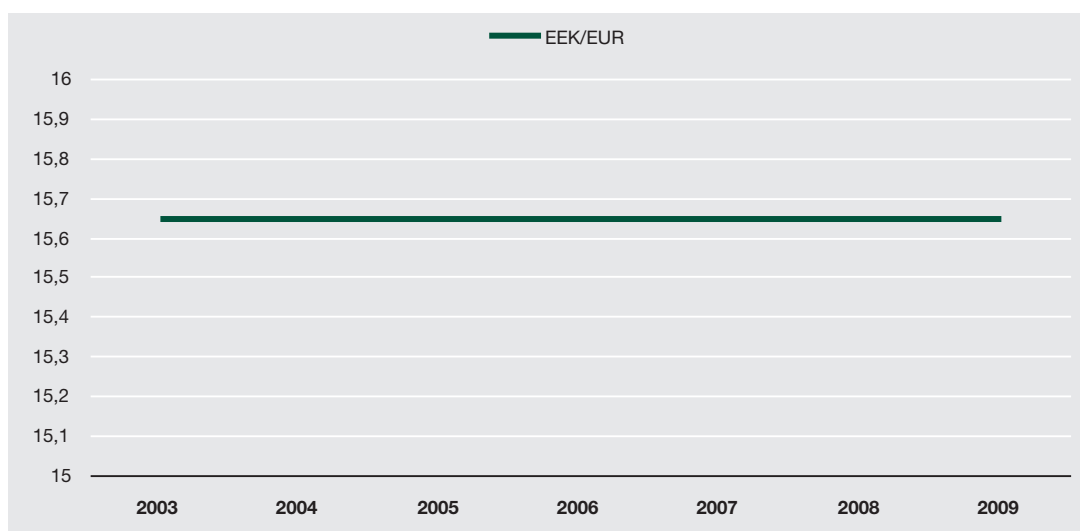
- Riik peab vähemalt kaks aastat osalema vahetuskursimehhanismis ERM2 ja hoidma oma valuuta vahetuskursi euro suhtes stabiilsena (eelkõige seda omal algatusel devalveerimata).⁸

Valuutakomitee tõrgeteta toimimine alates 1992. aastast on meie majanduse konkurentsivõime ja stabiilsuse märk. Seetõttu oli Eesti üks esimesi uusi liikmesriike, mis liitus peatselt pärast Euroopa Liiduga ühinemist 2004. aastal vahetuskursimehhanismiga ERM2.

1.5. Riigi rahandus

- Valitsussektori eelarve puudujääk peab olema väiksem kui 3% SKPst. Valitsussektori võlg peab olema väiksem kui 60% SKPst või lähenema nõutud tasemele rahuldava kiirusega.

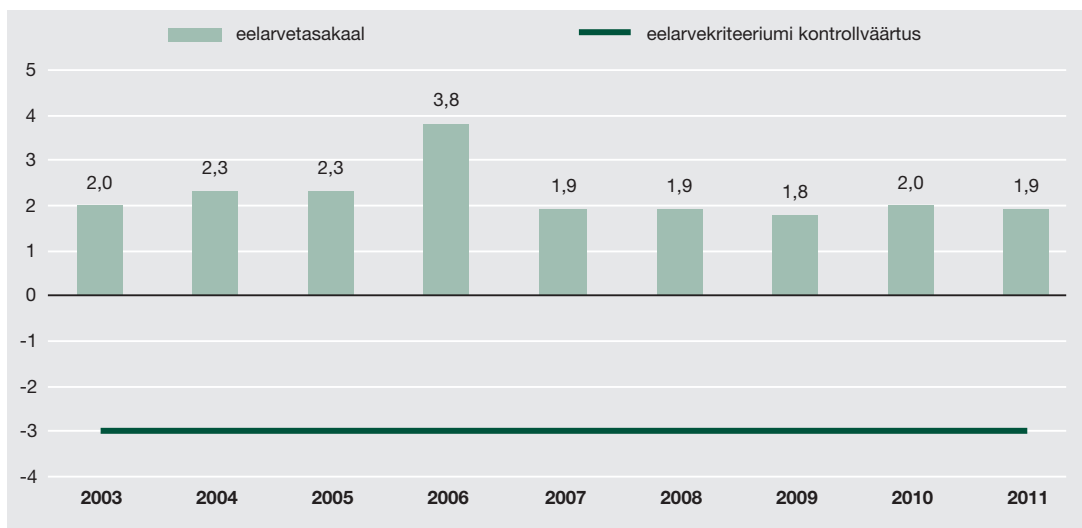
Suhteliselt konservatiivse eelarvepoliitika tõttu on meie valitsussektori eelarve kiire majanduskasvu aastatel olnud tasakaalus või ülejäägis (vt joonis 1.4). Valitsussektori võlg (suhtena SKPsse) on tagasimaksete ja kiire majanduskasvu tõttu järjest vähenenud, olles hindamisele kuuluvate riikide hulgas väikseim

Joonis 1.3. Eesti krooni vahetuskurss euro suhtes

Allikas: Eesti Pank

⁸ Vt ka Euroopa Ühenduse asutamislepingule lisatud protokoll nr 21 artiklit 3.

Joonis 1.4. Eesti riigieelarve tasakaal (% SKPst) ja eelarvekriteeriumi kontrollväärtus (%)

Allikad: rahandusministeeriumi prognoos (kevad 2007), Euroopa Komisjoni prognoos (sügis 2006)

(vt joonis 1.5). Tuleb tunnistada, et Eesti on olnud riigi rahanduse kriteeriumide täitmisel edukas.

Ent eelarvepoliitika kujundamisel ei tuleks lähtuda pelgalt 3%lise eelarvepuudujäägi piirist. Nii Euroopa Komisjon kui ka Euroopa Keskpank töid lähenemisaruanetes välja, et kuigi Eesti täidab riigi rahanduse kriteeriumid suure varuga, on majanduse stabiilsuse ja riigi rahanduse jätkusuutlikkuse säilitamiseks ülimalt oluline järgida ka edaspidi praeguse eelarvepoliitika põhimõtteid.

1.6. Euro kasutuselevõtu õiguslikud nõuded

- Eelkõige hinnatakse keskpanga eesmärkide kooskõla Euroopa Keskpanga eesmärkidega ning keskpanga iseseisvust.

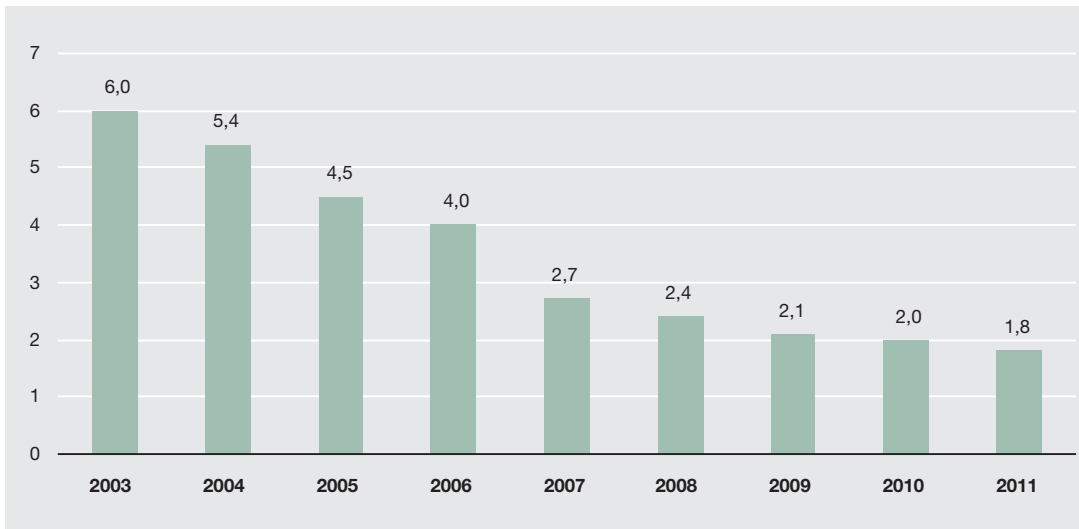
Õiguslike kriteeriumide täitmise lähedale jõudis Eesti esmakordselt 2006. aastal. Eelkõige oli selleks vaja täpsustada Eesti Panga seadust ja Eesti Vabariigi põhiseaduse tõlgendamist. Eurole ülemineku aja

täpsustudes ootab vastuvõtmist eurole ülemineku seadus.

Eesti Panga seaduse muudatused võttis Riigikogu vastu 7. juunil 2006. aastal 66 poolthäälega. Seadus jõustus 8. juulil (v.a sätteid, mis jõustuvad Eesti liitumisel euroalaga ehk kuupäeval, mis sätestatakse Euroopa Liidu Nõukogu otsuses Eesti Vabariigile kehtestatud erandi tühistamiseks Euroopa Ühenduse asutamislepingu artikli 122 lõikes 2 sätestatud korras).

Euroopa Komisjoni lähenemisaruande kohaselt vastab Eesti Panga seadus asutamislepingu ja Euroopa Keskpankade Süsteemi (EKPSi) põhikirjale, Euroopa Keskpanga lähenemisaruanne aga soovib seaduses teha mõned täpsustused. Täpsustused puudutavad Riigikogu täiendavat kontrolli Eesti Panga tegevuse üle, avaturu- ja laenuoperatsioone ning kohustuslikke reserve.

Eesti Panga seaduse menetlemisel taotles Riigikogu Riigikohtu seisukohta Eesti Vabariigi põhiseaduse § 111 tõlgendamise kohta koostöös Eesti Vabariigi

Joonis 1.5. Eesti valitsussektori võlg (% SKPst)

Allikas: rahandusministeeriumi prognoos (kevad 2007)

põhiseaduse täiendamise seaduse ja Euroopa Liidu õigusega. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium jõudis 11. mail 2006 seisukohale, et majandus- ja rahaliidu täieõiguslikuks liikmeks olemise tingimustes ei ole Eesti Pangal Eesti raha emiteerimise ainuõigust ega Eesti krooni emiteerimise õigust, mistõttu põhiseaduse asjaomast paragrahvi ei ole vaja muuta.

See samm kõrvaldas põhiseaduse muutmise vajaduse, kuid Euroopa Keskpank soovitas selguse huvides põhiseaduse see paragrahv Euroopa Liidu lepinguga kooskõlla viia, kui põhiseadust kunagi muutma asutakse.

Lisaks eelnimetatud õigusaktidele on euro kasutuselevõtuks vaja muuta rahaseadust ja krooni tagamise seadust. Nimetatud seadused tunnistatakse kehtetuks eurole ülemineku seadusega. Eurole ülemineku seadus on läbinud ministeeriumidevahelise kooskõlastusringi, kuid eurole ülemineku tähtsaja edasilükkumise tõttu otsustati seaduseelnõu menetlus ajutiselt peatada.

1.7. Euro kasutuselevõtu ajastusest

Eesti liberaalne ja avatusele suunatud majanduspoliitika ning Euroopa Liiduga ühinemine pani hea aluse kiirele majandusarengule ning ka Maastrichti kriteeriumide täitmisele. Eesti majanduse avatus ja krooni vahetuskursi seotus (alul Saksa margaga ning euro kasutuselevõtul euroga Saksa marga ja euro kursi alusel) sunnib meie ettevõtteid olema konkurentsivõimelised euroala praeguste liikmesriikidega väga sarnastes majanduspoliitilistes tingimustes. See omakorda toetab Eesti krooni vahetuskursi püsimist ja vahetuskursi stabiilsuse kriteeriumi probleemi-deta täitmist. Samal ajal on Eesti valitsus kinni pidanud tasakaalus eelarve põhimõttest, mille tulemusena täidab Eesti riigi rahanduse kriteeriume. Madal pikaajaline intressimäär näitab, et finantsturud on rahvusvaheliselt lõimunud ja investorid usuvad Eesti majanduse konkurentsivõime ning majanduspoliitika jätkumisse. Kui meie majanduspoliitika kujundajad ja ettevõtted seda usku õigustavad, ei ole Eestil ka tulevikus põhimõttelisi probleeme nende kriteeriumide täitmisega.

Samal ajal on kiiresti areneva (ja euroala jõukamate riikide keskmisele tasemele läheneva) majanduse probleem inflatsioonikriteeriumi täitmine selle senise tõlgenduse kohaselt. Praeguses majanduskeskkonnas on inflatsioonikriteeriumi täitmine võimalik ainult erandjuhul, kui kodumaise hinnatõusu surve lakkamisega ühel ajal tekivad soodsad välistingimused (euro kallinemine, teatud kaupade rahvusvaheliste hindade alanemine jne).

Eesti Panga 2007. aasta kevadprognoosi kohaselt ei ole tõenäoline, et Eesti suudaks 2007.–2009. aastal täita Maastrichti inflatsioonikriteeriumi (eeldusel, et kriteeriumi tõlgendus jääb samaks).⁹ Prognoosi kohaselt jätkub 2008. aasta keskpaigani aasta keskmise inflatsiooni kiirenemine nii majanduse arengutaseme sarnastumise, palkade kiire kasvu, erinevate administratiivselt kontrollitavate hinnatõusude kui ka välise hinnasurve tõttu. Eesti inflatsioon ületab 2009. aasta lõpus ikka veel 4%, samas kui Euroopa Komisjoni 2006. aasta sügisprognoosi põhjal arvatud kontrollväärtus oleks tõenäoliselt 3%. Seega eeldab inflatsioonikriteeriumi täitmine lähiaastatel majanduse riskistsenaariumi käivitumist (majanduskasvu oodatust rängemat langust).

Eestil on üsna ahtad majanduspoliitilised võimalused kiiresti alandada tasakaalutasemel olevat inflatsioonimäära, mis Eesti puhul on 3–4%. Võimaluste puudumine aga ei tähenda Eesti majanduspoliitilise raamistiku ebasobivust või nõrkust, vaid pigem väikese ja avatud majanduse eripära. Ühest küljest suurendab avatus Eesti majanduse kasvuvõimalusi, teisest küljest vähendab raha- ja eelarvepoliitika

võimalusi inflatsiooni lühiajaliselt mõjutada. Avatuse tõttu on Eestile optimaalne valuutakomitee süsteemil põhinev fikseeritud vahetuskurss, mis pärsib hinnatõusu ootused ja tagab hinnastabiilsuse.

Riigisisese nõudluse lühiajalisel suunamisel on fikseeritud vahetuskursi korral rahapoliitikast mõnevõrra tõhusam vahend valitsuse konservatiivne eelarvepoliitika. Tasakaalutasemel olevat inflatsioonitempot võib teatud ajaks piirata ka aktsiiside või kaudsete maksude alandamine.

Konservatiivne majanduspoliitika (eelkõige eelarvepoliitika) on väga oluline nii Eesti majandusarengu stabiilsuse kui ka Maastrichti kriteeriumide täitmise tagamiseks. Konservatiivne majanduspoliitika aitab vähendada majanduse ülekuumenemise ohtu ning sellega koos väheneb ka riigisisestest inflatsiooniteguritest lähtuv surve kiiremaks hinnakasvuks.

Kokkuvõtteks tuleb nentida, et euro kasutuselevõtt lükkub kaugemale kui 2009. aasta, sest prognoosid näitavad, et Eesti inflatsioon ei lange kuigi palju alla 4%. Seetõttu ei ole Eesti Pank ja Vabariigi Valitsus seni seadnud eurole üleminekuks valmisoleku uut kuupäeva. Eesti liitumine euroalaga on jätkuvalt oluline majanduspoliitiline eesmärk. Eesti Panga arvates on soovitatav teha olemasolevate prognooside ja „Riigieelarve strateegia” põhjal inflatsiooni alandamise võimaluste täiendav analüüs ning arutada eurole üleminekuks valmisoleku uue kuupäeva seadmist kõige varem 2011. aasta jaanuarile. Igal juhul saab eurole ülemineku täpne kuupäev teatavaks vähemalt 12 kuud enne ühisrahale üleminekut, et riik ja erasektor saaksid ettevalmistused lõpetada.

⁹ Eesti Panga kevadprognoos valmis enne, kui sai teatavaks valitsuse uus aktsiisimäärade tõstmise kava. Kui valitsus selle täies ulatuses ellu viib, võib inflatsiooni areng kujuneda veidi teistsuguseks.

2. EESTI AMETKONDADE KOOSTÖÖ EURO KASUTUSELEVÖTUKS

Euroopa Liidu ja vahetuskursimehhanismiga ERM2 ühinemisel seadsid Eesti ametkonnad eesmärgi olla eurole ülemineku tehnilistes küsimustes valmis 2006. aasta keskpaigaks, et võtta euro kasutusele 1. jaanuaril 2007. Euroopa Komisjoni 2006. aasta novembris avaldatud hinnang euroalavälise Euroopa Liidu liikmesriikide eurole ülemineku tehnilise valmisoleku kohta oli Eesti puhul väga positiivne. Eestis on lõpetatud kõik ettevalmistused, mis otseselt ei sõltu eurole ülemineku tähtajast.

Järgnevalt anname ülevaate Eesti ametkondade kooskõlastatud ettevalmistustest eurole üleminekuks ja Eesti Panga sammudest. Lõpuks teeme kokkuvõtte euro kasutuselevõtu korraldusest Eestis – see mõjutab eurole ülemineku tähtaja selgumisel igaüht meist.

2.1. Eestis euro kasutuselevõtu riigisisised ettevalmistused

Riigisisene töökorraldus

Eurole sujuva ülemineku tagamiseks ja selleks vajalike tegevuste kooskõlastamiseks otsustas valitsus 9. detsembril 2004 toimunud kabinetinõupidamisel moodustada asjatundjate komisjoni. Komisjoni juhib rahandusministeeriumi kantsler. Komisjoni kuuluvad veel Eesti Panga asepresident, justiitsministeeriumi kantsler, majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi kantsler, siseministeeriumi kantsler, Riigikantselei Euroopa asjade direktor ja rahandusministeeriumi nõunik. Komisjoni töögruppide kaudu kaasati lisaks avaliku sektori ekspertidele ka erasektor.

Asjatundjate komisjoni juhtimisel koostati nn europlaan, mis sisaldab suunised valitsusasutustele ja teavet laiemale üldsusele, et valmistada ette eurole ülemineku. Eurole ülemineku plaani uue versiooni leiata rahandusministeeriumi, Eesti Panga ja krediidiasutuste kodulehtedelt ning euroveebist aadressil www.euro.eesti.ee.

Eesti Panga ettevalmistused

Keskpangas alustati sujuva eurole ülemineku tagamiseks ettevalmistusi juba sügisel 2003, sest Euroopa Liiduga ühinemisel mais 2004 pidi Eesti Pangast saama Euroopa Keskpankade Süsteemi (EKPSi) liige. See eeldas muudatusi Eesti Panga töökorralduses. Sama tähtis oli ettevalmistus, et liituda vahetuskursimehhanismiga ERM2 juunis 2004. Selleks tehti pidevat koostööd Euroopa Komisjoni, Euroopa Keskpanga ja Euroopa Liidu liikmesriikidega.

Eesti Pank alustas 2004. aastal eurole ülemineku raamistiku väljatöötamist, kaaludes eri riikide kogemusi ja Eesti eripärasid. Raamistiku koostamise tõukejõud oli teadmine, et avalikkusele muutuvad tähtsamateks teemadeks Eesti Panga pädevusse kuuluvad küsimused, nagu konto- ja sularaha vahetus. Pangas välja töötatud põhimõtted said 2005. aasta kevad-suvel riikliku eurole ülemineku plaani koostamise aluseks. Turuosalistega lepiti 2006. aasta sügiseks kokku kõik rahavahetuse olulisemad küsimused.

Eesti Panga eesmärk oli olla nii organisatsiooni igapäevase toimimise kui ka euroala ühtse rahapoliitika elluviimise mõttes valmis 2006. aasta keskpaigaks. Keskpank on lõpetanud sisemised ettevalmistused, mis otseselt ei sõltu eurole ülemineku tähtajast. Tegevus, mida saab alustada alles pärast Euroopa Liidu Nõukogu lõplikku otsust euroalaga liitumise kohta, näiteks Eesti euromüntide verimimine, on pandud ootele.

2.2. Euroteemaline teavitus

Eesti Pank koos teiste riigiasutuste ning erasektori esindajatega on kaasatud eurole ülemineku ettevalmistustesse ka euroteavituse vallas. Koostöö euroteavituse alal toimub asjatundjate komisjoni juures tugevas kommunikatsiooni töögrupis. Veel 2006. aasta alguses tehti tehnilisi ettevalmistusi eurokampania alustamiseks, kuid aasta edenedes muutus riiklikus kommunikatsioonis üha olulisemaks eurole ülemineku tähtaja nihkumine.

Kogu 2006. aasta jooksul olid äärmiselt populaarsed euroteemalised seminarid ja ettekanded, mida keskpanga ning valitsuse esindajad pidasid Eesti eri paikades. Korraldatud 51 üritusel, mille publik ulatus koolilastest seeniorideni, räägiti eurole ülemineku plussidest ja miinustest ning püüti leevendada hirme, mida ühisraha ees tunti. Põhiprobleem oli kartus hinnatõusu ees.

Eurole pühendatud Interneti-lehekülg Euroveeb, aadressil www.euro.eesti.ee, avati 2006. aasta veebruaris. Selle koostaja ja arendaja on Eesti Pank. Samal ajal esitleti ka rahandusministeeriumi tellitud eurokampaania tunnusmärki „Tere, euro!“. Euroveebi esimesed tegevuskuud töid hulgaliselt tagasisidet ning vastata tuli paljudele küsimustele.

Euroteavituses on tähtsal kohal erinevad trükised. Koostöös Euroopa Keskpanga ja Euroopa Komisjoniga levitasid Eesti riigiasutused 2006. aastal Eesti elanikele eurot tutvustavaid trükiseid. Näiteks jõudis suvel Eesti lehetellijateni brošüür „Tere, euro!“. Need trükised tutvustasid euro kui Euroopa ühisraha tekkelugu, rahatähtede ja müntide väljanägemist ning selgitasid, kuidas toimub eurole üleminek Eestis. Tähtis koht oli ka euro kasutuselevõtu plusside ja miinuste analüüsil.

Eesti Panga ja Eesti Ajalehtede Liidu ühisprojektina ilmus 2006. aasta alguses Ajaleheleht, mille teema oli euro. Eesti Ajalehtede Liidu algatatud projekt on mõeldud eelkõige ajalehe lugemise propageerimiseks ja kriitilise lugemise arendamiseks noorte hulgas. Iga lehenumber on pühendatud kindlale teemale. Eesti- ja venekeelsena ilmavalgust näinud ajalehes kajastasid ajakirjanikud euroteemat nii tõsisemalt kui ka meelelahutuslikult. Intervjuudes said sõna avaliku elu tegelased, nagu Jaak Mae, Vanilla Ninja liikmed jt. Ajalehes oli ka harjutusi, mida õpilased koolitundides lahendasid. Eesti Ajalehtede Liit

ja Eesti Pank tutvustasid õpetajatele projekti mitmes maakonnas toimunud seminaril.

Ajakirjandus nii kodu- kui ka välismaal tundis Eesti eurole ülemineku vastu aktiivset huvi. Arvukad pressiteated, artiklid ja intervjuud käsitlesid eurole ülemineku väljavaateid, Eesti valmisolekut ühisraha käibelevõtuks ning teisi euroga seotud teemasid.

2.3. Kuidas toimub Eestis eurole üleminek?

- Euro võetakse kasutusele kontorahas (näiteks komertspankades asuvad arveldusarved, hoiused jne), majandusarvestuses ja lepingulistest suhetes kohe toimuva üleminekuga (ingl *big bang*) nn europäeval¹⁰, st üleminekuperioodi ei ole.

- Euro sularaha kasutamisele sujuva ülemineku tagamiseks kehtib alates europäevast kahenädalane paralleelkäibe periood, millal kroon ja euro on sularahas võrdväärsed maksevahendid. Kauplustes saab maksta nii kroonides kui ka eurodes, kuid vahetusraha antakse üldjuhul tagasi eurodes. Pärast paralleelkäibe perioodi on euro ainus seaduslik maksevahend Eestis.

- Euro sularaha käibesse laskmise lihtsustamiseks vahetavad krediitiasutused kokkuleppel Eesti Panga kuu aega enne ja kuus kuud pärast europäeva kroone eurodeks eurole üleminekul kinnitatud ametliku vahetuskursiga (keskkursiga) ning ilma teenustasuta. Seejärel jätkavad nad nimetatud teenuse osutamist piiratud kontorivõrgus vähemalt kuus kuud. Pärast kroonide eurodeks vahetamise lõppu krediitiasutustes vahetab Eesti Pank kroone eurodeks tähtajatult, keskkursiga ja ilma teenustasuta.

- Kuus kuud enne ja pärast europäeva on jaekaupmehed kohustatud müügikohas käsitsi või trükiteh-

¹⁰ Eesti eurole ülemineku tähtaeg.

niliselt avaldatud hinnad märkima nii kroonides kui ka eurodes, kasutades konverteerimiseks Euroopa Liidu Nõukogu otsusega määratud kurssi või selle puudumise korral Eesti Panga ametlikku kurssi. Kauplejad, kes näitasid hindu nii kroonides kui ka eurodes juba varem, peavad alates 1. septembrist 2006 summade ümberarvestamisel ühest vääringust teise kasutama Eesti Panga ametlikku kurssi.

- Valitsus annab erasektorile eeskju, ümardades maksude ja riigilõivude kroonisummad eurodesse allapoole ehk maksumaksjale soodsamas suunas.
- Eurole ülemineku kulutused katavad turuosalised üldjuhul ise.

KASUTATUD ALLIKAD

1. Eesti eurole ülemineku plaan. 5. versioon. 31. oktoober 2006
<http://euro.eesti.ee/EU/Prod/Euroveeb/Avaleht/download/plaan.pdf>
2. Eesti euroveeb. www.euro.eesti.ee
3. Eesti Pank. Majandusprognoos 2007–2009 (2007. aasta kevad).
www.eestipank.info
3. Euroopa Keskpank. Lähenedisaruanne. Detsember 2006
<http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr200612et.pdf>
4. European Commission. Convergence Report. December 2006
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2006/ee106en.pdf
5. European Commission. Fourth report on the practical preparations for the future enlargement of the euro area. November 2006
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/euro_related/2006/com2006_671final_en.pdf
6. European Commission. Economic Forecast, autumn 2006.
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/forecasts_archive_en.htm
8. Rahandusministeerium. 2007. aasta kevadine majandusprognoos (21. märts 2007).
<http://www.fin.ee/?id=263>

LIISA: EESTIS EURO KASUTUSELEVÕTU PEAMISED PÕHJUSED

Euroalaga ühinemine suurendab Eesti majanduse stabiilsust ja kasvuvõimalusi, mistõttu võivad euro tulekust nii ettevõtjad kui ka eraisikud. Juba praegu tugineb meie soodne majanduskeskkond euro peatse kasutuselevõtu ootustele. Nende ootuste luhtumine võib halvendada meie majanduse – ettevõtjate, töötajate ja laenu võtnud perede – väljavaateid.

Euro kasutuselevõtu kasud

Euroalaga liitumine toob kaasa kuulumise suurde rahasüsteemi, mis kaitseb meie majandust väliste ohtude vastu. Euroalasse kuulumine muudab meie finantskeskkonna kindlamaks, suurendab meie usaldusväärset välisinvestorite silmis ja lihtsustab majandussuhteid paljude Euroopa Liidu riikidega. Tulemusena suureneb Eesti majanduslik stabiilsus ning eeldatav majanduskasv.

Euroalaga liitumine ei too Eestile kaasa majanduspoliitilisi kohanemiskulusid. Oleme valuutakomitee kaudu juba praegu euroala rahapoliitikaga väga lähedalt seotud ning iseseisvast vahetuskursi- ja intressipoliitikast loobumise küsimust seetõttu ei teki.¹¹ Pigem vastupidi – euroalaga liitumine on meie senise rahapoliitika igati loogiline jätk. Ühest küljest kaovad krooni kursi muutumise riski kulud, teisest küljest suurenevad Eesti võimalused kaasa rääkida Eesti rahapoliitilise keskkonna kujundamisel. Nimelt hakkab Eesti Pank osalema euroala rahapoliitiliste intressimäärade määramisel ja Euroopa Liidu muude rahapoliitiliste otsuste langetamisel. Ka ei pea kohanema Eesti eelarvepoliitika, mis on tugevamaid Euroopa Liidus ning vastab täielikult rahaliidu nõuetele.

Veelgi enam: euroalaga ühinemisest võivad just need riigid, kes on euroalaga majanduslikult rohkem seotud.¹² Eesti majanduse tihedat lõimumist Euroopa

Liidu omaga näitab see, et ligikaudu 80% väliskaubandusest toimub liikmesriikidega ja kaks kolmandikku kaubatehingutest on eurodes. Euroalasse kuulumine soodustab euroalasisese kaubanduse kasvu veelgi.¹³ Samuti soodustab euroalaga liitumine välisinvesteeringute kasvu.¹⁴ Üle 85% Eestisse tehtud välisinvesteeringutest pärineb samuti praegustest ja tulevastest euroala riikidest. Lisaks on meie ettevõtted harjunud tegutsema rahaliidu tingimustes, säilitades ja suurendades oma konkurentsivõimet välisurul ilma odavneva vahetuskursi abita. Seega ei ole põhjust euroalaga liitumisest karta majanduslikke tagasilööke. Ühisraha igapäevasel kasutamisel nii riigisisestes kui ka rahvusvahelistes tehingutes alanevad valuutavahetuse ja vahetuskursi riski tehingukulud (Eesti krooni vahetamine eurodeks ja vastupidi jääb ära) ning suureneb majanduse efektiivsus. Kõikide nende tegurite koostoimes kiireneb majanduskasv. Rahvusvahelise Valuutafondi ühe uurimuse kohaselt võib euroalaga liitumine suurendada SKP kasvu 20 aasta jooksul 3–20%.¹⁵

Euro kasutuselevõtu edasilükkamisest tulenevad ohud

Euroalaga liitumise edasilükkumine kätkeb mitmeid ohte. Eelkõige tähendab see, et Eesti majanduse haavatavus jääb suuremaks võrreldes sellega, kui Eesti oleks europiirkonna liige. Suurem haavatavus tähendab, et ootamatud tagasilöögid majanduses võivad euro puudumise korral avalduda negatiivsemalt. Enamik analüütikuid ja rahvusvahelisi institutsioone on seisukohal, et juhul, kui euro edasilükkumine piirdub mõne aastaga, ei avalda see majandusele olulist mõju.

Euroalast pikemaks ajaks väljajäämine aga võib oluliselt mõjutada investorite suhtumist Eesti majan-

¹¹ Näiteks De Grauwe ja Shnabl (2005) leiavad, et kui fikseeritud vahetuskurs on seni majanduse arengut stabiliseerinud, ei ole rahapoliitilise iseseisvuse kadumine mitte ainult kuluvara, vaid ka kasulik.

¹² Seda kinnitavad paljud uurimused, näiteks Frankel (2005) ja Cotis (2005).

¹³ Näiteks Baldwin (2006) on leidnud, et euro kasutuselevõtt suurendas euroala riikide omavahelist kaubandust 5–10%, vähendamata kaubavahetust teiste riikidega. Rahvusvahelise Valuutafondi uurimus (2003) hindab kaubavahetuse kasvuks koguni 10–70%.

¹⁴ Vt nt Brzozowski (2003) ja Cotis (2005).

¹⁵ IMF staff study (2003).

duse jätkusuutlikkusse, seeläbi võib euro edasilükkumisest kujuneda iseseisev riskitegur. Nii võib euroalast kauemaks väljajäämine suurendada eriti välisinvestorite, aga ka kodumaiste investorite kõhklusi Eestisse investeerimisel – eriti juhul, kui senised investeeringud on tehtud ootuses, et ohud vähenevad euroga kiire liitumise tõttu. Halvematel juhtudel võib usalduse vähenemine olla nii kiire, et viib kapitalivoogude järsu pidurdumise või pöördumiseni. Kuna viimastel aastatel on Eesti majanduse sõltuvus väliskapitalist oluliselt kasvanud, võivad järsud muutused kapitalivoogudes kaasa tuua üpris valusa kohandumise majanduses: laenuintresside tõusu, töökohtade vähenemise ja nii edasi.

Euro kasutuselevõtu edasilükkumisega seotud majanduspoliitilised väljakutsed

Majanduspoliitika kujundajatele – eelkõige valitsusele ja keskpangale – esitab euro kasutuselevõtu edasilükkumine suuri väljakutseid. Ühest küljest on vaja jätkata senist majanduspoliitilist strateegiat, säilitades euroalaga liitumise esmatähtsuse. Teisest küljest muudab euro tuleku edasilükkumine veelgi olulisemaks vajaduse juhtida majandus jätkusuutlikumale arengurajale: vähendada majanduse sõltuvust välismaise laenukapitali juurdevoolust ning leida investeeeringute struktuur, mis tagaks Eesti majanduse konkurentsivõime säilimise ja Euroopa jõukamate majanduste elatusasemele lähenemise jätkumise pikemal perioodil. Riskide edasine kuhjumine ning majanduse suurem haavatavus samal ajal võimendab ju veelgi tõenäosust, et usaldusväärsus muutub järsult, ning suurendab raske maandumise ohtu.

Tasakaalustatud majanduspoliitika ning majandusagentide (ettevõtete ja töötajate) vastutustundlik käitumine võimaldavad nende ohtude realiseerumise tõenäosust vähendada. Suurema haavatavuse

taustal on oluline, et majanduspoliitika ei hakkaks ohte veelgi võimendama. Eelkõige tähendab see vajadust säilitada võimalikult tugev majanduspoliitiline joon nii rahapoliitiliste puhvrite kui ka tugeva eelarvedistsipliinina. See annab välistele investoritele tugeva signaali, et Eesti kavatseb jätkata senist konservatiivset poliitikat.

Majandusagentide poolel on tähtis, et tulevikuootused ning neile põhinevad majandusotsused oleksid kooskõlas meie tegelike võimaluste ja väljavaadetega. Tootlikkuse ja konkurentsivõime kasvu toetavad investeeringud ning eraisikute säästude suurenemine on kindlasti tegurid, mis aitavad säilitada majanduse usaldusväärset ka ajal, kui euro edasilükkumine peaks seda usaldusväärset kahandama.

Eurole ülemineku põhjuseid ettevõtjate seisukohalt

Eelkirjeldatud euro kasutuselevõtu üldmajandusliku mõju põhjal toome lühidalt välja ka neli otseselt ettevõtjat mõjutavat asjaolu.

1. Investeeringukeskkond paraneb: majandus muutub stabiilsemaks; välisinvestorite ja -laenajate usalduse kasv piirab intressimäärade tõusu; finantsturud muutuvad ettevõttesõbralikumaks;¹⁶ ühtne rahapoliitika vähendab intressimäära järsu tõusu võimalust.
2. Valuutavahetuse vajaduse vähenemine alandab tehingukuluseid.¹⁷
3. Hinnad on (ilma lisaarvutusteta) kõigile euro kasutajatele üheselt arusaadavad ja lihtsamini võrreldavad.
4. Rahvusvahelistel ettevõtetel kaob vajadus kahes vääringus (nii eurodes kui ka kroonides) raamatupidamise ja aruandluse järele.

¹⁶ Ühisraha kasutuselevõtt soodustab euroala finantsturgude lõimumist ja süvenemist, parandades ettevõtjate ligipääsu uutele finantseerimisvõimalustele. Teiste hulgas kinnitavad seda näiteks Bottazzi ja Gavazzi (2005) ning Cappelletto, Hördahl, Kadareja ja Manganelli (2006).

¹⁷ Selline kokkuhoid võib teiste riikide kogemuste põhjal ulatuda 0,2%ni SKPst.

Eurole ülemineku põhjuseid eraisikute seisukohalt

Euro kasutuselevõtu plussid tasub üle korrata ka eraisiku vaatenurgast.

1. Euro kasutamine vähendab märgatavalt ohtu, et meie raha väärtus järsult väheneb ning säästud kahanevad.
2. Paranevad võimalused leida hea töökoht ja suurendada sissetulekut, sest majandus areneb stabiilsemalt.
3. Investorite usalduse ja euroala ühtse rahapoliitika kasutamise tõttu püsivad laenuintressimäärad madalamal kui eurot mitte kasutavates riikides, kus elatustase või jooksevkonto puudujääk on Eestiga võrreldaval tasemel.
4. Reisimine muutub mugavamaks ning valuutavahetuskulude vähenemise tõttu odavamaks.

Lisas viidatud materjalid

Baldwin, Richard (2006). The Euro's Trade Effects. ECB Working Paper Series, nr 594.

Bottazzi, Laura ja Giavazzi, Francesco (2005). The Euro and the European Financial Industry. Avaldatud raamatus *Euro Adoption in Central and Eastern Europe: Opportunities and Challenges* (toim. Susan Schadler). Washington, D.C.: IMF.

Brzozowski, Michal (2003). Exchange Rate Variability and Foreign Direct Investment – Consequences of EMU Enlargement. Center for Social and Economic Research study 258.

Cappiello, Hördahl, Kadareja ja Manganelli (2006). The Impact of the Euro on Financial Markets. ECB Working Paper Series, nr 598.

Cotis, Jean-Philippe (2005). Comments on Jeffrey Frankel.

De Grauwe, Paul ja Schnabl, Gunther (2005). Exchange Rate Regimes and Macroeconomic Stability in Central and Eastern Europe. Avaldatud raamatus *Euro Adoption in Central and Eastern Europe: Opportunities and Challenges* (toim. Susan Schadler). Washington, D.C.: IMF.

Frankel, Jeffrey (2005). Real Convergence and Euro Adoption in Central and Eastern Europe: Trade and Business Cycle Correlations as Endogenous Criteria for Joining the EMU. Avaldatud raamatus *Euro Adoption in Central and Eastern Europe: Opportunities and Challenges* (toim. Susan Schadler). Washington, D.C.: IMF.

IMF staff study (2003). Euro Adoption: the Next Step in European Intergation. Esitletud Brüsseli majandusfoorumil (23.04.2004).